

ЗАРОДЖЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ ТЕАТРАЛЬНИХ ВИДОВИЩ В УКРАЇНІ

Р. Савчак, аспірант

ORCID ID: 0000-0002-9641-9273

НУ «Львівська політехніка»

<https://doi.org/10.31734/architecture2021.22.112>

Савчак Р. Зародження польських театральних видовищ в Україні

Запропоновано теоретичну оцінку зародження видовищ у культурі польського народу. Зображено польський етнос в Україні в різні епохи і відповідно на різних територіях, які в той чи інший період належали нашій державі. Виокремлено розквіт польського театрального життя у Львові. Описано перший постійний професійний польський театр Львова.

Наведено низку керманічів польських театрів у Львові, зокрема: Томаш та Агнешка Трусколявські, Казимеш Овсінський, Войцех Богуславський, Ян Непомуцен Камінський, Тадеуш Павліковський, Людвік Хеллер.

Окреслено вплив австрійської влади на польське театральне мистецтво.

Звернуто увагу на сучасну сцену будівлі театру опери у Львові у 1900 році.

Проаналізовано містобудівну ситуацію побудови Великого театру у центрі Львова за проєктом видатного польського архітектора Зигмунта Горголевського.

Висвітлено досягнення Львівським театром західноєвропейських стандартів та успішний його вихід на сцени Відня й Парижа.

Наведено перелік польських театрів і театральних колективів, які діяли у XVIII – поч. XX ст. Польські театри у Львові, поряд з театрами Варшави та Кракова, відіграли велику роль в історії польського театру.

Проаналізовано завдання теми дослідження. Звернуто увагу на зародження польських театральних видовищ на теренах України, введено в науковий обіг деякі формування архітектури їх театральних осередків.

Описана театральна культура Східної Європи, яка тісно пов'язана з діяльністю німецького, австрійського, польського, російського, українського, єврейського театрів і є відображенням різноманітності інфраструктури міст України.

Досліджено динамічний розвиток польського театру на території Східної Європи у міжвоєнний період XX ст. Відтворено мистецьке самовираження, монументальність польських театрів в Україні.

Ключові слова: театр, видовище, розквіт, етнос, театральна культура, народні доми.

Savchak R. The origin of Polish theatrical spectacles in Ukraine

A theoretical assessment of the origin of spectacles in the culture of the Polish people is offered. The Polish ethnos in Ukraine in different epochs and accordingly in different territories which in this or another period belonged to our state is represented.

The flourishing of Polish theatrical life in Lviv is considered. The first permanent professional Polish theater in Lviv is described.

A number of directors of Polish theaters in Lviv are listed, in particular: Tomasz and Agnieszka Truskoliawski, Kazimierz Owsinski, Wojciech Boguslawski, Jan Nepomucen Kaminski, Tadeusz Pavlikowski, Ludwik Heller.

The influence of the Austrian authorities on the Polish theatrical art is outlined.

Attention is drawn to the modern stage of the Opera House in Lviv in 1900.

The town-planning situation of the construction of the Bolshoi Theater in the center of Lviv according to the project of the outstanding Polish architect Zygmunt Gorgolewski is analyzed.

The Lviv Theater's achievements of Western European standards and its successful appearance on the stages of Vienna and Paris are highlighted. Outstanding directors of the Bolshoi Theater in the interwar period.

The list of Polish theaters and theater groups that operated from the XVIII century. XX century Polish theaters in Lviv, with the theaters of Warsaw and Krakow, played a major role in the history of Polish theater.

The tasks of the research topic are analyzed. Attention is drawn to the emergence of Polish theatrical spectacles in Ukraine, introduced into scientific circulation some formations of the architecture of their theatrical centers.

The theatrical culture of Eastern Europe is described, which is closely connected with the activities of German, Austrian, Polish, Russian, Ukrainian, Jewish theaters and is a reflection of the diversity of infrastructure of Ukrainian cities.

The dynamic development of the Polish theater on the territory of Eastern Europe in the interwar period of the XX century is studied. The artistic self-expression and monumentality of Polish theaters in Ukraine are reproduced.

Key words: theater, spectacle, prosperity, ethnos, theatrical culture, folk houses.

Постановка проблеми. Польський етнос в Україні в різні епохи і відповідно на різних територіях, які в той чи інший період належали нашій державі, починається з часів Київської Русі.

Найвизначнішим етапом його становлення є XIV століття. Саме в цей період поляки завойовують Галицько-Волинське князівство. Уже від середини XIV століття, уклавши 1569 року

Люблінську унію, об'єднуються із Литвою у масштабну державу – Річ Посполиту. Тоді ж захоплюють Волинь, Брацлавщину, Київщину і частково Лівобережну Україну. Це призвело до масштабного переселення в Україну польського населення, що у свою чергу створило умови для утвердження польської культури і науки на території Української держави.

Розквіт польського театрального життя припадає у Львові на 1780–1945 роки. Тоді діяли численні польські театри: драматичні, кабаре, театр опери та оперети (український театр «Руська бесіда» був створений у Львові лише у 1864 році). Польський театральний центр Кракова поступався першій частині польському театральному центрові у Львові, а в міжвоєнний період львівська сцена була однією з найкращих у Польщі [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі розвідки про театральні-видовищні дійства в історичних нарисах, публікаціях істориків, краєзнавців І. Горбачевського, С. Кучерепи, Г. Стронського, В. Проскуракова, Ю. Ямаша та ін. підтверджують актуальність теми дослідження. Проте зародження польських театральних видовищ в Україні досліджено недостатньо. На жаль, немає відповідних ґрунтовних досліджень польських театральних видовищ в Україні в галузі архітектури, а саме особливостей побудови простору, організації дії, оформлення, типології.

Постановка завдання. Наше завдання – дослідити зародження польських театральних видовищ в Україні, а також ввести в науковий обіг деякі формування архітектури їхніх театральних осередків.

Виклад основного матеріалу. Перший постійний професійний польський театр у Львові створений у серпні 1780 року. Його засновниками були Томаш та Агнешка Трусколявські разом із Казимежем Овсінським. Слід зазначити, що перший постійний театр у Кракові створили у 1781 році. Цей театр діяв до вересня 1783 року. У 1795–1799 роках Польським театром у Львові керував Войцех Богуславський, відомий як «батько польського театру». Потім три роки аматорський театр очолював Ян Непомуцен Камінський, учень Богуславського; на жаль, цей театр закрили на вимогу австрійських завойовників. У 1809 році Ян Камінський повернувся до Львова і відновив театр. Він як директор польського театру у 1809–1842 роках зробив великий внесок у життя польського театру у Львові.

Варту уваги планування приміщення театру. На той час він був розміщений у колишній францисканській церкві, яку переробили для цієї мети у 1787 році [1]. Великий вплив на розвиток театру мала австрійська влада, яка в той період панувала на наших теренах. Політика германізації не оминула й польське театральне мистецтво. Обов'язковою була вимога виконувати вистави німецькою мовою, незважаючи на те, що зали були фактично порожні, оскільки у Львові проживало небагато німців.

У 1842 році граф Станіслав Скарбек збудував за власні кошти великий театральний будинок у Краківському передмісті. Цей театр, відомий як Театр Скарбковського, вмщував 1460 глядачів, і на момент відкриття був найбільшим у Європі [5].

Після 60 років використання театру Скарбковського львівському театрові потрібна була нова, більш сучасна сцена. Цю нову, ще пишнішу будівлю театру та опери, віддали Львову 1900 року. Площа будівлі – понад 3000 м², кубоподібна форма розміром 45×95 м, будівля – увінчана мідним куполом над сценою, глядацька зала вмщує 1200 місць, прекрасна головна завіса – це, як і в театрі Й. Словацького в Кракові, робота художника-живописця Генріка Семірадського. До 1945 року це була найгарніша театральна споруда в Польщі і одна з найкрасивіших будівель Львова. У міжвоєнний період він був відомий як Великий театр. Побудований у центрі міста за проектом видатного польського архітектора Зигмунта Горголевського, його оздоблювали відомі польські живописці та скульптори.

За участі почесних гостей 4 жовтня 1900 року відбулося офіційне відкриття театру. Звучали польські, австрійські та чеські гімни. До інавгураційної програми увійшли: поетично-хореографічне шоу «Казки в літню ніч» за сценарієм Яна Каспровича з музичним обрамленням Северина Берсона, опера Владислава Челенського «Янек», яку створили спеціально для цієї нагоди, а також комедія Олександра Фредро «Рішення».

Упродовж 1900–1918 років польським театром у Львові керували Тадеуш Павліковський та Людвік Хеллер. У цей період львівський театр досяг західноєвропейських стандартів і успішно вийшов на сцени Відня та Парижа.

Саме у Львові Леон Шиллер, видатний режисер міжвоєнного періоду, розробив свою концепцію «монументального театру», яка збільшила кількість вистав творів великих польських романтиків.

Загалом упродовж 1780–1945 років у Львові діяло кілька десятків польських театрів чи театральних колективів.

Чимало польських кабаре діяли у Львові з перших років ХХ століття до 1939 року. Найвідоміші – художнє кабаре Семафор і літературне кабаре «Ул». Окрім сцен для інтелігенції, у 1901 році у Львові було створено дешевий польський театр – Народний.

Під час радянської окупації міста у 1939–1941 роках у Львові діяв один польський театр. Відроджений у 1944 році, після трирічної перерви під час німецької окупації міста, польський театр радянська влада насильно евакуювала до Катовице 1945 року [2].

Польські театри у Львові, поряд з театрами Варшави та Кракова, відіграли найбільшу роль в історії польського театру.

У міжвоєнній Польщі культурне життя доповнювали аматорські театри, які швидко розвивались і залучали велику частину молоді до самодіяльності таких театральних гуртків. При цьому польські театральні вистави ставили переважно на непристосованих для цього сценах «Народного дому», українського товариства «Дністер», єврейського товариства «Яд Харузім» або інших польських інституцій. Так, у Львові польські театральні трупи використовували будинки колишнього ремісничого товариства «Гвезда». За підтримки спонсорів були запроєктовані і споруджені грандіозні споруди – театр С. Скарбека у Львові, польський театр імені Юліуша Словацького в Луцьку, польський театр ім. Крашевського у Житомирі, театр ім. О. Фредра-С. Монюшка в Івано-Франківську та інших містах [3]. Малі польські театральні гуртки розвивалися при народних домах і клубних будівлях. Для них перебудовували, пристосовували приміщення і створювали окремі театральні зали. Більшість із них була камерного характеру, розрахована на не-

велику кількість глядачів з місткістю залу до 200 місць. Прикладом може слугувати польський народний Дім у Чернівцях, який спеціально перебудовували, створивши зал для театральних вистав. Польські театральні осередки переважно формувалися при народних домах, культурних центрах, театральних спорудах.

Більшість усіх цих театрів об'єднують риси мистецького самовираження, монументальності, створення помпезного дійства, яке охоплює ще на вході в театр. Всередині фактично немає зв'язку із міським середовищем. Увага відвідувачів зосереджена на дизайні інтер'єрів, оформленні дійства, яке повинне підтримувати інтригу захоплення глядача.

Висновки. У ХІV–ХХ ст. жителі міст та містечок України мали змогу долучатися до театального життя польських театрів і видовищ. Театри, що гастролювали, мали свої професійні або аматорські колективи. Висвітлено та встановлено основи формування архітектури польських театральних осередків: при народних домах, культурних центрах, театральних спорудах.

Бібліографічний список

1. Босак О., Серкіз Я. Нариси історії культури Львова (ХІІІ – початок ХХІ століття): навч. посіб. Львів: Українська академія друкарства, 2014. 94 с.
2. Горбачевський Т. Польський театр у Львові в міжвоєнний період ХХ століття. *Красзнавство*. 2012. № 4. С. 169–174.
3. Проскураков В. І. Архітектура українського театру. Простір і дія: монографія. Львів: Срібне слово, 2004. 583 с.
4. Ямаш Ю. Архітектура театрів Львова (кінець ХVІІІ ст. – перша половина ХІХ ст.): навч. посіб. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 190 с.
5. Raszewski Z. Krótka historia teatru polskiego. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1990. 280 s.

Стаття надійшла 19.07.2021